AÇA, M. (2021). "Folkloru En Küçük Halk Grubuna Odaklandırmak: Aile Folkloru".
***Karadeniz Araştırmaları*. XVIII/70: 373-391.**

FOLKLORU EN KÜÇÜK HALK GRUBUNA ODAKLANDIRMAK: AİLE FOLKLORU*

Mustafa AÇA**

ÖZ

Kültür bilimlerinin bir şubesi olarak 19. yüzyılda gelişmeye başlayan folklor, 20. yüzyılda hızlı bir gelişme göstermiştir. Kuzey Amerika folkloristiğinin etkin rol üstlendiği bu gelişim kapsamında folklorun araştırma konularına, yöntem ve tekniklerine dönük çeşitlilik artmıştır. Bu düzlemde 1950'lerde halk gruplarının folklorik kapasiteleri bağlamında önemine vurgu yapılmaya başlanan aile folkloru, 1970'li yıllarda yaygınlaşan bir araştırma konusu hâlini almıştır. Türk folklor araştırmalarında ise aile folklorunun kapsamına dâhil edilen kimi bileşenler araştırmalara konu edilmiş; ancak tanım, kapsam ve yönteme de vurgular içeren bütüncül çalışmalar gerçekleştirilmemiştir. Ailenin sosyal ve kültürel yapılara göre değişen karakteristiği dikkatinde dünden bugüne Türk ailesinin folklor kapasitesi ve repertuarının araştırılmasının sadece folklor alanına hizmet etmeyeceği, odağında aileyi bulunduran tüm çalışma kollarına somut veriler sunacağına şüphe yoktur. Bilimsel literatür taramaları temelinde nitel araştırma yöntem ve yaklaşımıyla hazırlanan makalede, öncelikle grup folkloru terimi özelinde aile folkloruna yönelişin dinamikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunu Kuzey Amerika folkloristiğinin sosyoloji, sosyal antropoloji ve sosyal psikoloji gibi bilgi kollarının deneyimlerinden de yararlanarak ortaya koyduğu aile folkloru çalışmalarının kronolojisine, amaçlarına, kapsam ve yöntemlerine dönük değerlendirmeler takip etmiştir. Akabinde tartışılması ve geliştirilmesi kaydıyla Türk folklor araştırmalarında aile odaklı folklor çalışmalarına bilimsel alt yapı oluşturması amacıyla yönteme ve kapsama dönük görüşlere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Halk Grubu, Grup Folkloru, Aile Folkloru, Türk Ailesi.

CONCENTRATING FOLKLORE TO THE SMALLEST SOCIAL UNIT: FAMILY FOLKLORE

ABSTRACT

Folklore was founded in the 19th century as a branch of cultural studies, and flourished in the 20th century – namely at the hands of Northern American folklorists. New sub-branches, methods, and techniques were introduced. Likewise, family folklore – the importance of which became apparent in the 1950s within the context of the folkloric capacity of various social groups – gradually emerged into a disseminating research field in its own right by the 1970s. Similarly, many a Turkish folklorist has examined certain aspects of family folklore. However, they have yet to conduct any holistic research (which refer to any form of definition, scope, or methodology). Undoubtedly, were they to consider the dynamic characteristics of the family in their respective social and cultural contexts, they would be able to conduct more meaningful research on the folkloric capacity and repertoire of the Turkish family. This would in turn benefit folklore in general, as well as offer invaluable data for other fields of study that concentrate on the [Turkish] family. In this study, we have achieved four things. First, we have conducted a qualitative survey of the literature. Second, we defined the dynamics of family folklore within the scope of the concept of group folklore. Third, we assessed family folklore studies in terms of chronology, objective, scope and method, all the while drawing upon experiences of Northern American folklorists, namely those specializing in sociology, social anthropology, and social psychology. Finally, we remarked on method and scope, in an attempt to establish a scientific framework for future folkloric studies focusing on Turkish family folklore.

Keywords: Folklore, Social Group, Group Folklore, Family Folklore, Turkish Family.

Araştırma Makalesi
Makale Gönderim Tarihi: 17.04.2021; Yayına Kabul Tarihi: 15.05.2021

* Bu makale, 16-18 Nisan 2021 tarihleri arasında düzenlenen *Motif Vakfı Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu (II)*'nda sunulan bildirinin genişletilerek makaleye dönüştürülmüş şeklidir.

** Doç. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İZMİR; ORCID: 0000-0002-0784-9846, E-mail: mustafa.aca@idu.edu.tr

Giriş: Halk Grupları ve Grup Folkloru Üzerine Birkaç Söz

Sosyoloji ve antropoloji gibi kültür bilimlerinin disiplinlerarası perspektifleri halk gruplarının teşhisi ve tanımı konularında birbirlerine malzeme temin eden görüşlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur[1]. Erken dönem çalışmalarından itibaren folklorun halka ve halk gruplarına bakışında da bu görüşlerin etkisi yadsınamaz. Nitekim Peter Burke (1996, s. 44-73), Zoltan Kodály'nin daha 1900'lerin başlarında Macar köylüleri hakkında değerlendirmelerde bulunurken ifade ettiği "*Halk geleneği, düzgün, homojen bir bütün olarak düşünülmemelidir. Bu, yaşa, toplumsal ve maddi duruma, dine, eğitime, bölgeye ve cinsiyete göre büyük farklılıklar gösterir.*" görüşünün halk gruplarının oluşumundaki önemli argümanları içerdiğini belirtir. Yüzyılın başlarındaki sosyal yapı içerisinde köy ve şehir gibi farklı kültürel ortamlarda çoğu zaman meslekî taraflarıyla ayırt edilebilen farklı grupların mevcut olduğunu belirten Burke, ayırt edilebilir statü ve özelliklerinden ötürü kendi aralarında sınıfsal söylemlere uzanacak algı farklılıklarına sahip olsalar da her birinin kendilerine özgü bir kültürel geleneğe sahip olduklarını ve bu geleneğin gelişerek kuşaklar boyunca aktarıldığını vurgulamıştır. Burke, bu durumun şehir hayatı içerisinde din ve cinsiyet gruplarının da dâhil olmasıyla genişlediğini vurguladıktan sonra bu gruplar bağlamında küçük ve büyük kültür geleneklerinden[2] bahsedilebileceğini ifade etmiştir.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren halka ve halk gruplarına dönük değerlendirmelere Alan Dundes damgasını vurmuştur. Dundes'ın (1998, s. 143) '*herkes bir halk grubunun üyesidir ve bu birlikteliğin belirleyicisi konumunda olan din ve dil gibi faktörlerinden ziyade geleneksel yapı önemlidir*' çıkarımına referans oluşturan ünlü halk tanımı, halk gruplarının, içinde bulundukları folklora göre belirlenmesi gerektiği yolundaki görüşleri güçlendirmiş; halk gruplarını veya topyekun bir halk olgusunu tesis eden ve işleten coğrafya, dil, kültürel bellek, kolektif bilinç gibi pek çok belirleyici kriterin göz ardı edilmesine sebep olmuştur. Dundes, halk gruplarının varlığının gruba ait halk bilgisiyle birlikte ortaya konulabileceğini belirtmiştir. Halk tanımıyla paralel biçimde en küçük halk grubunun iki kişiden oluşabileceğini, iki kişilik bir grubun bile jestler, mimikler ve argolar üzerinden özel bir iletişim sistemi oluşturabileceğini belirtmiştir. Daha fazla

[1] Toplumsal düzenin kalıcılığının dayanışma duygularının sürdürülmesine bağlı olduğunu ifade eden Durkheim'e göre geleneksel (diğer bir ifadeyle ilkel) toplumlarda karşılıklı olarak yer değiştirebilir bir dizi benzer yerel grup bulunmaktadır. Bu gruplar, yerel birimlerin biçim ve işlevleri değişikliğe uğramaksızın parçalanabilmekte; bireyler toplumsal düzende herhangi bir değişikliğe neden olmadan doğup ölmektedir. Mekânik dayanışmacı toplumlar şeklinde tanımlanan bu toplumlarda toplumsal dayanışma, karşılıklı benzerliğin kabulü üzerine temellenmektedir. Karmaşık iş bölümü sergileyen daha geniş ölçekli toplumlarda ise üyelerin dayanışması karşılıklı bağımlılık üzerine temellenmektedir. Tüm toplumlarda toplumsal gruplaşma biçimleri üyelerin toplumsal bilinçlerini belirlemekte; bilinç biçimleri simgesel ayinlerde yeniden sahnelenerek sürdürülmekte ve güçlendirilmektedir (Emiroğlu vd. 2003, s. 708-709; Monaghan vd. 2013, s. 87-88). Weber'e göre ise toplumsal kurumlar, içerdikleri sosyal ilişkilerden ziyade sergiledikleri görevler açısından organize olurlar. Geleneksel toplumlarda bireyler çoklu, birbirleriyle örtüşen roller sergileyen ve (kimi zaman kalıtsal sosyal statüyü de içeren şekilde) kendi yaşamlarının tüm yönleriyle ilgili olan gruplara dâhil olurlar. Zira geleneksel toplumun dünyasını şekillendiren temel unsur büyüdür ve bireyin çevresindeki sosyal ve doğal dünyayla ruhsal açıdan bütünleşme çabası içindedir. Modernite ile birlikte ussallığa geçiş bu ruhsal bütünleşme duygusunun yitirilmesi anlamını da içermektedir. Bu bağlamda modern toplumlar ussallaşmış kurumlara sahiptir; bu kurumlara önemli olan bireyin her türden başka sosyal benliklerden öte belirli görevleri yerine getirebilme yeteneğidir. Weber'in pek çok kez eleştirilere maruz kalan bu yaklaşımına göre modern toplumlar içinde oluşan bu ussallaştırılmış kurumların kuralları ve işleyişleri çoğu zaman bir geleneğe bağlı olarak değil kendi mantıksallığı ve etkinlikleri doğrultusunda ortaya çıkarlar (Aytaç, 2004, s. 192-193; Monaghan vd. 2013, s. 88; Giddens, 2013, s. 298).

[2] "Büyük gelenek" ve "küçük gelenek" ayrımı, Robert Redfield tarafından yapılmıştır. Redfield'a göre "büyük gelenek" okullarda ya da tapınaklarda geliştirilir, "küçük gelenek" ise yazıyı bilmeyen köy toplumlarının yaşamlarında kendiliğinden oluşur ve yaşar. Bu iki gelenek birbirine bağımlıdır. Büyük gelenek ve küçük gelenek uzun zaman birbirini etkilemiştir ve bu devam etmektedir. Büyük destanlar, birçok insanın katıldığı geleneksel öykü anlatıcılığı unsurlarından doğmuştur ve yeni katkılar için yerel kültüre, köylü sınıfına geri dönmüştür (Burke, 1996, s. 38).

sayıda katılımcının oluşturduğu herhangi bir halk grubu daha küçük alt gruplara da ayrılabilmektedir. Örneğin aynı dinî cemaate mensup bireyler arasında bile algı düzeyleri ve kabuller ile işleyen halk bilgileri bağlamında alt gruplar oluşabilmektedir. Her şehir veya köy de kendi yerel yer adları ve doğruluğu su götürür yerel efsanelerine dayanan halk gruplarını oluşturur. Son olarak, her aile (sülale) de kendi özel gelenek kalıplarıyla bir halkı teşkil eder (Dundes Renteln vd. 1995, s. 2; Dundes, 1998: s. 147-148).

Dundes'in "halk" tanımı, antropolojinin erken dönem temsilcileri tarafından tasnif edilen "yerel bilgi" fikrinin güncellenerek tekrar gündeme gelmesinin yanı sıra folklora sahip olmak ve onu uygulamak, bir grubun halk topluluğu olduğu anlamına gelir şeklinde bir değerlendirmenin yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Ayrıca bir grubun folklorunun incelenmesi suretiyle o grubun kendisini nasıl tanımladığını öğrenmenin mümkün olabileceği yolundaki görüşler ağırlık kazanmaya başlamıştır (Sims vd. 2011, s. 35).

Richard Bauman da (2005, s. 155-157) Alan Dundes'la paralel biçimde, halk gruplarının etnik köken, din, bölge, meslek, yaş ve kan bağı ilişkileri gibi ayırt edici unsurlar ekseninde belirlenebileceğini ifade ederken Jan Harold Brunvand (1996), Amerikan folkloru özelinde folklorun taşıyıcıları olarak gördüğü halk gruplarını, meslek grupları, yaş grupları, cinsel gruplar ve etnik ya da milliyet grupları olarak sınıflandırmanın mümkün olabileceğini; kimi durumlarda da din, eğitim, hobiler, komşuluk ya da aile gibi halk gruplarının da bunlara eklenebileceğini ifade etmiştir.

Grupların, etnik köken, meslek, akrabalık, dini inanç, cinsiyet, yaş, sağlık, mekânsal yakınlık veya alışkanlık birlikteliği gibi çok sayıda faktöre göre belirlenir olduğunu ifade eden Elliott Oring, teorik olarak, halk gruplarının sayısının ve türlerinin yalnızca grup kimlikleri için temel olarak hizmet verebilir elemanların sayısı ve çeşitleri ile sınırlı olduğunu ifade eder. Dundes'ın halk tanımını tanımlayıcı ve ayırt edici yönler içermemesi bakımından eleştiren Oring, folklorun kapsamında yer alan halk masalı, halk sanatı, halk tiyatrosu, halk dansları, halk türküleri gibi pek çok ürünün değişebilen, rastlantısal gruplar arasında değil süreklilik arz eden gruplar arasında ortaya çıktığını ifade eder. Dundes'ın halk ve halk grubu tanımlarının ihtiyacı karşılamaktan uzak, şahsi bir bakış açısını ifade ettiğini savunan Oring, Dundes ve takipçilerinin folklorun bazı gruplardan ziyade bütüncül insan gruplarının karakteristiğini ortaya koyan evrensel kategori olduğuna inandıklarını ifade eder. Oring'in halk gruplarının tanımlanması ve ayırt edilmesi yolundaki görüşlerini refere ettiği Robert Redfield, şehir merkezlerinde heterojen ve değişken gruplar tarafından üretilen folklordan çok, homojen ve kalıcı karakterli grupların folklorlarına yönelmek gereklidir (Oring, 1996). Redfield, merkezinde tuttuğu küçük toplulukların özelliklerini, ayrılık (grubun sınırlarının belirliliği), küçüklük (katılımcı sayısının sınırlılığı), homojenlik (rol ve meslek gibi faaliyetlerin kuşaklar arası olabilirliği) ve kendine yeterlik (grup üyelerinin ihtiyaçlarını grup içerisinden karşılayabilirliği) kavramları ile özetlemiştir (Bottomore, 2000, s 106; Doğan, 2012, s. 96).

Halk gruplarına folklorik açıdan yaklaşan bir diğer isim olan Dorothy Noyes, bazı halk topluluklarının daha topluluk hâline gelmeden önce ırk, etnisite, cinsiyet, yaş, ortak ilgi alanları, sınıf gibi dış bağlantılarla tanımlanması yolunda temayülün var olduğunu yani bir topluluğu halk topluluğu hâline getiren şeyin daha önceden var olan özellikler olduğunun farz edildiğine dikkat çeker. Yaygın kabule göre toplumsal gruplar kültür, sınıf, cinsiyet, etnik yapı veya yaşa ilişkin özellikleri paylaşabilir ve bu özellikler var olduğu için bir araya gelebilmektedir. Ancak onları halk topluluğu yapan etkenler düzenli iletişim (yakınlık), ortak deneyimler ve etkileşimlerdir. Etkileşim içinde bulunan insanlar folklor yaratma eğilimindedirler. Temel olarak eğer bir topluluğun folkloru varsa o zaman o halk topluluğudur anlamına gelen bu yaklaşımda topluluğu oluşturanlar kendilerine ve diğerlerine topluluğun değerlerini, ilgi alanlarını ve kimlik duygularını ileten folkloru dışa

vurur ve paylaşırlar. Bu yaklaşım genel anlamda Dundes'in "*halk grupları folklorun içinde tanımlanır*" şeklindeki görüşüyle paraleldir (Noyes, 2003, s. 7-8).

Amerikan folkloristiği üzerine eleştirel yaklaşımları ile dikkat çeken isimlerden Martha Sims, bir halk grubuna üye bireylerin konumlarından ve kısmen de olsa ödevlerinden bahsederken herhangi bir halk grubunun parçası olmanın o grubun dilini, davranış kalıplarını, yazılı ve sözlü kurallarının bilinmesi ile mümkün olabileceğini, bu yollarla geliştirilen iletişimin, grubun tutumlarının, inançlarının, değerlerinin ve dünya görüşlerinin diğer üyelere ve grup dışındakilere iletilmesinde belirleyici olduğunu belirtmiştir. Sims, bu sözleriyle folklorun, içinde yetişilen veya sonradan dâhil olunan gruplar aracılığıyla öğrenilip tatbik edilebileceği yolundaki genel değerlendirmeye bir kez daha atıfta bulunmuştur (2011, s. 31).

Dan Ben Amos, folklorun tanımı, kapsamı ve folklor ürünlerinin tabiatı üzerine değerlendirmeler yaparken öncelikle 1950'li yıllardan itibaren sosyologların gündemini işgal eden küçük grupların, folkloristler tarafından yeterince ilgi görmediğini belirtmiştir. Grup kavramını, birbirleriyle çok sık olarak bir zaman dilimi içinde iletişim kuran ve her kişinin diğer her bir kişiyle başkaları yoluyla ikinci elden değil doğrudan yüz yüze iletişim kurmasına yetecek kadar az sayıdaki kişilerin toplamı şeklinde tanımlayan Ben Amos, herhangi bir ayrıma gitmeden bir ailenin, bir sokak çetesinin, bir grup fabrika işçisinin, bir köy halkının hatta bir kabilenin bile bir halk grubu oluşturabileceğini belirtmiştir. Öte yandan folklorun oluşması sürecinde icracılarla seyircilerin aynı halk/referans grubundan olmaları gerektiğini ve bu yolla ortaya çıkan iletişim üzerinden grup folklorunun ortaya çıktığını belirtmiştir (1997, s. 83).

Sims ve Stephens, halk gruplarının folklor penceresinden sınıflandırılmasına dönük tecrübelerde genellikle "*yakınlık*", "*gereklilik, zorunluluk veya koşullar*", "*düzenli etkileşim*", "*ortak ilgi alanları veya beceriler*" gibi grup birlikteliği oluşturan sebeplerle karşılaşıldığına dikkat çekmişlerdir. Ulusal veya bölgesel topluluklarda olduğu gibi etnik topluluklar; hatta yerel topluluklar bile "*yakınlık*" esasıyla birbirlerine bağlanmıştır. Bunların hepsinin coğrafyanın çizdiği belirleyici özellikleri vardır. Belirli etnik gruplar her zaman birbirlerine yakın yaşamasalar da kökenleri genelde coğrafya tarafından belirlenmiştir. Etnik topluluklarda topluluğun gelenekleri, kıyafetleri, gelenekleri ve maddi kültürleri topluluğun yaşadığı bölgeye veya iklime göre farklılık gösterebilir. Daha az dikkat çekmiş benzersiz topluluklar yerel geleneklerde tanımlanabilmekte ve hatta belirli bir bölgeye yerleşmiş etnik gruplarla iç içe geçebilmektedir (Sims vd. 2011, s. 38).

"*Gereklilik, zorunluluk veya koşullar*" esasına dayalı topluluk üyeliğinde ise akla ilk gelen halk grubu "aile"dir. Cohen'e (2005, s. 6) göre aile, doğum, evlilik, evlatlık edinme veya tercih yoluyla bir ilişkisi olan ve bir hanede birlikte yaşayan iki veya daha fazla kişinin oluşturduğu kümedir. Her birey, inançları, değerleri ve gelenekleri öğrendiği bir aile ortamında dünyaya gelir ve bu birliğe katılım sergiler. Bu bağlamda folkloristlerce incelenen en küçük halk grubu aile olmuştur (Sims vd. 2011, s. 39).

"*Düzenli etkileşim*" münasebetiyle oluşan topluluklara üyelik, aileden ve komşulardan farklı olarak birey kimliğinin gelişmeye başlamasıyla gerçekleşmektedir. Bazı durumlarda benzeri topluluklar ilk önce yakınlıktan doğmaktadır, ancak daha sonra düzenli etkileşimle güçlendirilmektedir. İnsan hayatı sürekli birlikte olunan insanlarla iç içe geçer; bu bağlamda üyesi olunan veya yardım için başvurulan resmi gruplar da halk birlikleri oluşturulan yerler arasındadır. Yakınlıktan doğan grupların aksine bu gruplar, coğrafi koşullar tarafından oluşturulmazlar. Onlar, ortak değerler, davranışlar ve tutumlar geliştirmelerine neden olan ortak deneyimler tarafından yaratılmaktadırlar. Bu türde topluluklar, üyelerinin ortak ilgi alanlarına sahip olmaları veya belirli bir amacı başarmak için bir araya gelmeleri gibi izahı yapılan nedenlerle oluşmaktadır. Topluluk üyeleri,

aralarında paylaşabilecekleri kendi geleneklerini ve deneyimlerini üretebilirler. Bu toplulukların üyeleri ortak ilgi alanları veya amaçlar için bir araya gelebilir ancak daha çok birbirlerine düzenli gayrı resmî etkileşimlerle bağlıdırlar (Sims vd. 2011, s. 39).

"*Ortak ilgi alanları veya becerilerle birbirine bağlanan*" topluluklar ise, geleneksel topluluklarda her türlü çalışma ortamında oluşabilirken karmaşık bir sosyal örgütlenmeye sahip modern toplumlarda genellikle sınıf veya ofis gibi yerlerde oluşmakta ve dışa doğru açılmaktadır. Bazen bireyler kendileriyle ortak becerilere veya ilgi alanlarına sahip insanları ararken bir araya gelmekte ve sahip oldukları ortak noktalara dayanan bir topluluk oluşturmaktadırlar. Yakınlıktan doğan topluluklara benzer bir şekilde bu halk topluluklarının önceden de gelenekleri, kendilerine has davranışları ve dilleri olabilir. Ancak yeni üyeler topluluk dinamiklerini değiştirebilir, topluluğu geliştirmeye katkıda bulunabilirler (Sims vd. 2011, s. 40)[3].

Sims ve Stephens'in oluşum biçimleri bakımından dört grupta değerlendirdikleri halk gruplarının tasnifi konusunda sosyologlar, antropologlar ve sosyal psikologlar benzer kriterlerin yanı sıra farklı kriterler de gözetmişlerdir. Grubun kuruluş amacı, grup üyeleri arasındaki ilişkilerin düşünsel/duygusal karakteri, ilişkilerin kişisel olup olmadığı, grubun genişliği, grubun varlık süresinin uzunluğu bu kriterlerden bazılarıdır (Gönüllü, 2001, s. 192). Tüm bu kriterleri tek tek ele almaya bu çalışmanın amacı ve kapsamı izin vermeyecektir. Bu sebeple en yalın şekliyle Fichter'in (2011, s. 65-67) grup oluşumunda gözetilen ortak temellere dönük ölçütlerden söz ederken belirttiği *a) ortak geçmiş, b) ortaklaşa paylaşılan mekân, c) benzer bedensel özellikler, d) ortak ilgiler* gibi belirleyicilere değinmekle yetinilecektir.

Sosyolojik bakış, ailenin bir sosyal grup olarak kabul edilip edilmemesi konusunda farklı bakış açıları geliştirmiştir[4]. Konu çoğunlukla Marksist ve yapısal işlevselci bakış açılarının karşılıklı itirazları ile tartışılagelmiştir[5]. Folklor alanında da aileyi bir sosyal grup saymak yerine farklı biçimlerde tanımlama ve konumlandırmaya dönük yaklaşımlar söz konusudur. Elliott Oring "*dyadic traditions*" (ikili gelenekler) şeklinde kavramsallaştırdığı gelenekleri açıklarken sosyolog Simmel'in (1950) ifade ettiği "ikili" kavramından hareketle toplumdaki en küçük sosyal yapının aile olmadığı, *dyad* (çift) şeklinde adlandırılabilecek daha küçük yapıların da bulunduğu tezini ileri sürmüştür. Oring'e göre çiftler arasındaki ilişkilerde toplumun diğer gruplarında görülen sosyal statü olgusundan bahsedilemez. Birbiriyle ilişkili olan iki birey arasında az veya çok kalıcı bir etkileşim söz konusudur. Resmiyetten ve resmiyete dayalı rol ilişkilerine bağlılıktan daha uzak biçimde toplumdaki diğer sosyal organizasyonlara göre daha küçük, belirsiz hatta onların içinde gömülü hâlde bulunabilen ilişkiler ve iletişimler söz konusudur. Bu karaktere sahip çift (dyad) formu kriterlerine en uygun ilişkileri dostluk ve evlilik ilişkileri olarak belirten Oring, bu türden ikili ilişkilerde ve etkileşimlerde üretilen, kendi

[3] Bu bölümde "Denizin Çocukları-Giresun ve Trabzon Yöresi Balıkçılarının Meslek Folkloru (2020)" adlı çalışmamızın ilgili bölümlerinde yer verilen bilgilerden yararlanılmıştır.

[4] 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmeye başlayan ve sosyolojik perspektiften hareketle aile ve aile ile ilişkili tüm konulan incelemeye odaklanan aile sosyolojisinin temel konuları Canatan ve Yıldırım (2011, s. 16) tarafından şöyle özetlenmiştir:

a) Ailenin yapısı ve çeşitleri: Aile bağlamında kimler bir arada yaşamaktadır ve aralarındaki ilişkiler nasıl düzenlenmiştir?

b) Ailenin tarihsel gelişimi ve varlığını sürdürme biçimleri: Aile ne tür bir değişim geçirmektedir ve bu değişimde hangi faktörler etkili olmaktadır?

c) Ailenin anlamı ve işlevleri: Ailenin anlamı ve işlevleri, taraflar acısından ne ifade etmektedir?

Değişen sosyal, ekonomik ve kültürel yapıların etkisiyle aile sosyolojisi kapsamına bu üç maddenin alt başlıklarını oluşturacak biçimde pek çok yeni konunun eklendiğine şüphe yoktur.

[5] Aileyi oluşturan bireylerin işlevleri, akrabalık bağları ve birlikte yaşam alanları esasında aileyi bir sosyal grup olarak gören yaygın kabulün eleştirel analizi için bk. Pehlivan, 2017, s. 37-42.

değerlerine sahip, sürekliliği olan davranışsal ve dilbilimsel rutinleri "diyadik/ikili gelenekler" olarak adlandırılmıştır. İkili gelenekler, çiftin kendi içinde icra ettikleri özel gösterilerdir ve bu performanslar bazen başkalarının önünde meydana gelse de ana ifade alanı bakımından yalnızca ikili bir etkileşimi kapsamaktadır. İkilinin arasında gerçekleşen davranışların ve söz kalıplarının gelenekselliği, söz konusu örüntülerin çiftin üyelerinin birbirleriyle olan ilişkilerinde sahip oldukları uzun veya kısa geçmişe ve bu geçmişi tanımlama şekillerine dayanmaktadır. Oring'e göre toplumun en basit birimi olan ikilileri ve onların geleneklerini incelemek, geleneksel ifadenin yapısı ve iletişimsel süreç olarak analizinde halkbilimine daha kolay, açık ve düzenli alanlar sağlaması bakımından faydalı olacaktır. Sözü edilen diyadik geleneklerin yapısı ve özelliklerine dair de açıklamalar yapan Oring, bu geleneklerin birden ortaya çıkabileceğine, kısa bir sürede evrim geçirebileceğine veya kaybolabileceğine dikkat çeker. Geleneklerin aşırı ve hızlı değişiminde etkili olan unsur çiftlerin iletişim ve ilişkileridir. Zira gelenekte meydana gelecek herhangi bir değişikliğe ya da geleneğin tamamen ortadan kalkmasına bu minimal grubun yalnızca bir üyesinin kararı etki edebilmektedir. Eğer grubun bir üyesi icraya katılmayı bırakırsa gelenek sosyal birimin içinde sürdürülemez hâle gelebilmektedir. Daha büyük halk gruplarında ve bu grupların ortak performanslarında tek bir üyenin hatta birkaç üyenin grubun kültürü üzerinde böylesine bir etkiye sahip olmadığı dikkate alındığında dyad (çift) özelinde geleneklerin bu denli hızlı ortaya çıkması, değişmesi, dönüşmesi ve yok olması folklorik açıdan ilgi çekicidir. Çiftin folklorunda var olan pek çok isim, metafor ve dilbilimsel rutinler ve davranış kalıplardan vazgeçilebileceği gibi bunlar bütünüyle unutulabilir de. Öte yandan unutulmuş gibi görünen bazı ifade ve rutinler yeniden etkin şekilde kullanılma potansiyeline sahip zengin bir repertuar oluşturabilir. İkili gelenekler, resmiyet yerine samimiyete dayanan alt yapıları gereği formel karakterli grup geleneklerinden daha az resmiyet taşırlar. Bundan ötürü ikili gelenekler sosyal uygunluğu bir noktaya kadar ihlal etme potansiyeline sahiptir. Örneğin çiftin kendine has ve grubun kendi içinde anlamlı gelenek kalıpları arasında samimiyete dayalı hakaret, çocukça kafiyeleştirmeler gibi unsurlar çiftin mensubu olduğu sosyal grubun uygunluk sınırlarının dışına kalabilir. Gelenekselleşmiş diyadik ifadenin öne çıkan unsurları arasında mizaha ve oyuna dikkat çeken Oring, bu unsurların aynı zamanda sosyal ilişki ve iletişim kültürünün en önemli ifadeleri olduğunu ifade etmiştir (Oring, 1984'ten aktaran; Gacar, 2020, s. 78-82).

Genel hatlarıyla Dundes'inkine benzer bir halk topluluğu tanımlaması yapan Barre Toelken, Oring'in yaptığı gibi Simmel'in "ikili" kavramından hareketle halk grubunun yakın ve devam eden ilişkileri olan iki kişiyi de kapsayabileceğini belirtmiştir. Oring'in bu yapının karakteristiğine dönük tezlerinden etkilendiği anlaşılan Toelken, ikililerin kapsamını uzun süreli arkadaşlıklar, hayat arkadaşları ve ilişkilerini başkalarıyla kullandıklarından daha yoğun bir biçimde kendi aralarında kullandıkları kelimelerle, kalıplarla, el hareketleriyle ve yüz ifadeleriyle dışa vuranlarla sınırlamıştır. Bu kapsam bağlamında uzun yıllar ve ayrılıklardan sonra birisinin çocukluk lakabını söylemek bile insanlar arasındaki bağın yoğunluğunu tekrar canlandırabilir ve bireye kimliğini yani diğer insanla olan ilişkisinde kim olduğunu hatırlatır. Bu kavramlaştırma ve örneklemlerde de görüleceği üzere Toelken, Dundes'e küçük bir ekleme yaparak insanlar arasındaki resmî olmayan ilişkilere de değinmiş ve bunların "*kendini ifade eden kültür temelli iletişimler*" oluşturduğunu ifade etmiştir (Toelken, 1996, s. 56-57).

Aile Folkloruna Doğru

Sosyoloji, sosyal antropoloji, sosyal psikoloji, pedagoji gibi aile kavramına ilgi duyan bilgi kollarının ortak vurgularında, ailenin diğer toplumsal kurumlar ve toplumsal ilişkilerde olduğu gibi, insanların içinde yaşadıkları toplumsal, tarihsel ve kültürel dünyada birbirlerine karşı olan anlayışlarını, fiili ilişkilerini, değerlerini ve yaşadıkları

toplumsal şartları dikkate alarak kendilerinin inşa ettikleri; yeniden ürettikleri; yeniden ve sürekli gözlemleyerek bunun sınırlarını tayin ettikleri bir ilişkiler alanı (Pehlivan, 2017, s. 44-45) olduğu sıklıkla vurgulanır[6].

Ailenin her bir üyesi, mensubu olduğu ailenin içinde kendini ifade etme biçimlerini ve yakınlıktan doğan değerleri öğrenir. Bir birey kendisini ailenin kökenleriyle özdeş görmese bile onu o topluluğun üyesi yapan değerleri ve ifade biçimlerini ailesinden öğrenir. Aynı şekilde koşulların gerektirdiği topluluk üyeliklerine akran toplulukları da dâhildir. Birey kendi inisiyatifinde olmaksızın akran gruplarından davranış, değer ve iletişim yollarını edinir. Okul ve komşuluktan kaynaklanan yakınlığın da ötesinde yaşa göre belirlenen bu grup gereklilik veya koşullarca çizilen topluluklara bir örnektir. Folklorun nesiller boyunca paylaşılabildiği gerçeğinden hareketle akran gruplarına ait folklorik unsurlar (örneğin espriler, efsaneler vb.) bölgeleri ve coğrafî sınırları aşarak aynı fikir ve değerlere dayalı bir grup oluşturabilir (Sims vd. 2011, s. 39).

Küçük halk gruplarının folklorları ile ilgili çalışmalar yapan Gary Alan Fine, küçük grupların özelliklerinden dolayı kültürlerinin diğer gruplara göre daha güvenilir biçimde gözlemlenmesinin mümkün olabileceğini, öte yandan küçük grupların anlaşılması sürecinde toplanan verilerin daha büyük halk gruplarının folklorlarının anlaşılmasına da yardımcı olabileceğini, zira folklorun sadece bir grubun folkloruyla değil gruplar arasındaki folklorik münasebetlerle de ilgili olduğunu ifade etmektedir (1979, s. 736). Bir küçük grup olan aileyi de folklorunun incelenmesi sürecinde bu genelleme içinde görmek yanlış olmayacaktır. En yalın şekliyle *aile folkloru*, aile hayatının oluşumunda aile üyelerinin, olaylar ve tarih dikkate alınarak yaptıkları, söyledikleri ve geliştirdikleri geleneksel ifadeleri kapsar. Geleneksel ifade davranışı, üyelerin kendilerini zaman ve mekânda bir aile grubu olarak tanımlamalarına yardımcı olur (URL-1).

Amerikan folklor araştırmalarında sözlü tarih çalışmalarının öncüsü olarak kabul edilen Mody Boatright'ın (1958) gündeme getirdiği "family saga" (aile destanı/efsanesi) kavramı, folkloristler arasında kabul görmüş ve aile öyküleri ve gelenekleri yayınlanmaya başlamıştır (URL-2). 1970'li yıllardan itibaren küçük halk gruplarına dönük folklor araştırmalarının konuları arasında "family folklore" (aile folkloru) oldukça popüler bir başlık hâlini almıştır. Aralarında aileyi folklorun sosyal tabanı olarak kabul eden L. Karen Baldwin'in (1975) de yer aldığı bir grup folkloristin konuya dönük çalışmaları aile folkloru araştırmalarının teorik alt yapısının güçlenmesini sağlamıştır (Fine, 1982; Brunvand, 1996, s. 509-511; Yocom, 1997, s. 278-285).

Antropologların kentli/modern toplumların antropolojinin çalışma alanına dâhil edip edilmemesi yolundaki tartışmaları sürdürdükleri bir dönemde folklorik temelli alan araştırmalarının popüler odaklarından biri hâlini alan aile konusu, kent folkloru araştırmalarının kapsamının genişlemesini de sağlamıştır. Konuya gösterilen ilginin

[6] Araştırmacılar açısından oldukça popüler bir çalışma alanı olmaya devam eden bu kurumun tanımlanması yolunda pek çok görüşten bahsedilebilir. Akın geçmişte Edith Schaffer aileyi sürekli değişen kalıplarda etkileşime giren, birbirlerinden etkilenen, birbirlerinden ilham alan, geçmişte kökleri olan ve geleceğe uzanan mobil bir insan birimi olarak tanımlamıştır. Schaffer ailenin anlam ve işlevlerini de şu şekilde özetlemiştir: 1) Aile, güven atmosferinin fikir paylaşımını ve yeni bir şey yapma girişimini ortaya çıkardığı yaratıcılığın doğduğu yerdir. Zira yaratıcılığın bir izleyiciye, biraz takdire ve başka bir insanın tepkisine ve özgürlüğe ihtiyacı vardır. 2) İnsan ilişkileri için bir oluşum merkezi, insanların anlamlı, önemli, değerli, amaç sahibi olmayı erken yaşlardan itibaren öğrenmeye başladığı yerdir. 3) Fırtınalı zamanlarda bir sığınaktır. Sefaletin ortasında dahi yıllarca süren hoş anlardır, korkunun ortasında sevginin güvencesidir. 4) Hem geçmiş nesli hem de sonraki nesli eğitme sorumluluğunun yerine getirildiği, çocukları entelektüel, ruhsal, kültürel, duygusal olarak yaratıcılıkla ilgili konularda, tarihin tamamını anlamada, insanlarla ilişkilerde eğitme sorumluluğunun yerine getirildiği bir ortamdır. 5) Hatıraların paylaşılabileceği, bütünleştirilebileceği ve değer verilebileceği bir anılar müzesidir. Hasılı aile folkloru, ailelerin bu maddelerin çoğunu yerine getirdikleri alanlardan oluşur (Brinkerhoff vd. 2003, s. 12).

etkisiyle Amerikalı öğretmenler öğrencilerine kendi aileleri ile ilgili alan araştırmaları yapmaya teşvik etmişler; bu yolla tarihin yalnızca geçmişte olup bitenlerden ve geçmiş kuşakların başlarına gelenlerin yazımından ibaret olmadığına dikkat çekmeye çalışmışlardır. Sözlü tarih araştırmalarının tarihin ve ailenin farklı yönlerini görmeye imkân tanıyacağı çıkarımı, alan araştırmaları eksenli kişisel tecrübelerle kavratılmaya çalışılmıştır (Yocom, 1982, s. 251). Aile üyeleri arasında paylaşılan öykülerin, geleneklerin, yemeklerin, şarkıların ve şakaların ailelere sürekli bir birlik duygusu verdiği (Brinkerhoff vd. 2003, s. 15) fikrinden hareketle 1960'lı yıllar Amerikasının protest karakteriyle dikkat çeken popüler sosyal ve politik akımlarının (hippi kuşağı/çiçek çocuklar, ırk ayrımcılığı vd.) etkisinde zayıflayan Amerikan aile kurumu, 70'li yıllardan itibaren bilimsel referanslarla desteklenen ancak açıkça deklere edilmeyen sosyal politikaların odakları arasında yer almıştır. Smithsonian Institution[7], American Folklife Center[8] gibi devlet destekli kuruluşlar, bir devlet politikası olarak örtülü bir biçimde Amerikan sosyolojisinin çok renkli dokusunun kaynaştırıcı unsurlarını tespit etmeye veya bu amaca hizmet eder türde icat ve inşalara odaklanırken aile sosyolojisi, aile antropolojisi ve aile folkloru alanlarında da projeler yürütmüşlerdir. Ailenin folklorik dağarcığının güncellenmesi, aile duygusunun yeniden inşa edilmesi ve değerlerin genç kuşaklara aktarılması için oldukça işlevsel bir yoldur. Nitekim Amerikan hükumetinin genç kuşakların aile kurumuna dönük farkındalıklarını artırmak ve bu yolla aileyi yeniden inşa etmek amacıyla fonladığı bu projeler, yukarıda sözü edilen biçimiyle orta dereceli okulları da kapsar biçimde genişletilmiştir.

Öte yandan sözü edilen kuruluşlar Amerika'da bugün de toplumsal cinsiyet, aile içi şiddet ve taciz, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, boşanma, terk etme gibi konulara dönük sosyal araştırmalarda ve projelerde aile folkloru çalışmalarından destek almaya devam etmektedirler (Yocom, 2009, s. 158-159).

Aile Folkloru Araştırmalarında Kapsam ve Yöntem

Aile folkloru araştırmalarının kapsamına dâhil edilebilecek konuların tespiti sürecinde folklor bileşenlerine dönük tanımlama ve sınırlamaların belirlenen amaçlar ve hedefler doğrultusunda titizlikle ortaya konulması gereklidir. Aksi hâlde aile eksenli folklor araştırmalarında karşılaşılan yaygın sorunlardan biri ile karşılaşılması, araştırmanın bütünüyle bir sözlü tarih araştırmasına evrilmesi ihtimali söz konusu olabilecektir. Zira aile folkloru çalışmaları ile yalnızca ailenin soy ağacı veya ailenin geçmişi anlaşılmamalıdır. Bu alan, zeminini hazırlayan sözlü tarih araştırmalarında olduğu gibi tarihi bilgilere, yerlere ve doğrulanabilir olaylara odaklanmak yerine, aileyi ayrı bir sosyal grup olarak tanımlayan benzersiz hikâyelere, geleneklere ve el sanatlarına odaklanmalıdır. Toelken (1996, s. 196-197) folklorik ifadenin ailenin ortak geçmişini ifade

[7] 10 Ağustos 1846'da "bilginin artırılması ve yayılması" amaçlarıyla ABD hükûmeti tarafından kurulan Enstitü, adını kurucu bağışçısı İngiliz bilim insanı James Smithson'dan almıştır. Mütevelli Heyetinde Birleşik Devletler Baş Yargıcı, ABD Başkan Yardımcısı, üç ABD Senatosu üyesi ve üç ABD Temsilciler Meclisi üyesi ve dokuz diğer üye yer almaktadır (URL-3). Washington başta olmak üzere çeşitli eyaletlerde çoğunluğu tematik pek çok müzeyi düzenleyen ve işleten, sergiler, gösteriler, festivaller düzenleyen, eğitim programları ve projeler yürütüp raporlar hazırlayan Enstitü, günümüzde ulusal veya yerel bir kuruluş olmanın ötesinde müzecilik başta olmak üzere küresel kültür politikalarının merkezi konumuna yerleşmiştir. Enstitünün teşkilat yapısında yer alan merkezlerde ve arşivlerde kültür bilimlerinin dışında biyoloji, uzay bilimleri, deniz bilimleri ve çevre konularına dönük çalışmalar yapılmaktadır.

[8] Kongre tarafından 1976 yılında, "Amerikan halk hayatını korumak ve sergilemek" amaçlarıyla kurulan merkez bünyesinde araştırma, dokümantasyon, arşiv, koruma ve referans hizmetlerinin yanı sıra canlı performanslar, sergiler, yayınlar ve eğitim programları düzenlenmektedir. 1928'de oluşturulmaya başlanan arşivinde 19. yüzyıldan kalma milyonlarca etnografik ve tarihi materyal ve belgenin yanı sıra modern zamanlara ait ulusal ve uluslararası etnografik materyale de yer verilmektedir. Geleneksel sanatların, kültürel temsillerin, sözlü tarih verilerinin, halk sanatçılarının performanslarının milyonlarca görsel ve işitsel dokümantasyonunu içermesiyle dünyanın en büyük etnografya arşivlerinden biridir (URL-4).

ettiğini, rutin deneyimlerin aile öykülerine, ifadelerine ve fotoğraflarına dönüştürülürken, kolayca hatırlanabilecek, yeniden anlatılabilecek ve keyif alınabilecek biçimlerde kodlandığını; dramatik ögelerle donatılan ve estetik bir forma dönüştürülen her bir unsurun ailenin geçmişi, ihtiyaç ve arzularına göre yeniden şekillendirilerek erişilebilir hâle geldiğini belirtmiştir.

Amerika merkezli aile folkloru araştırmalarının kapsamına dâhil edilen konular ve bu konuların incelenmesine dönük yaklaşımlar, elbette Türk folklor araştırmacıları için fikir verici türdendir. Ancak büyük oranda kültürel dinamiklerle şekillenen aile olgusunun toplumların kültürel özgünlükleri ile uyumlu bir özgünlüğe sahip olduğu da hatırlanmalıdır. En yalın şekliyle toplumlarda ailenin oluşum, işlev, dinamikler ve gelenekler yönünden farklılıklar bulunduğu, ayrıca genel kültürün etkileri ile şekillenerek ailenin folklorik üretiminde ve aktarımında yer edinen unsurlar dışında, genel kültür belirleyicilerinden bağımsız olarak aileye özgü bir folklor dağarcığının da söz konusu olabileceği dikkate alınmalıdır.

Türk ile folkloru araştırmalarının kapsamına dönük önerilerimizi ortaya koymadan önce Amerikan folkloristiğinin kapsama dâhil ettiği konulara kısaca bakmakta yarar vardır. Araştırmacıların yukarıda belirtilen kronoloji ile uyumlu biçimde ağırlıklı olarak aile anlatılarına odaklandıkları görülmektedir. Zeitlin ve arkadaşları (1982, s. 96), aile hikâyelerinin, aile üyelerinden bazıları ile ilgili kurgusal yönleri olan yarı tarihi olayları konu aldığını belirtmişlerdir. Zamanla olgunlaşan ve yeniden anlatılan hikâyeler, aile değerlerini ve özelliklerini ifade edecek şekilde güncellenebilmektedir. Tarihsel doğruluk yerine anlatım, paylaşılan değerleri yeniden ifade etmek ve yeniden uygulama için işlevsel bir araç hâline gelebilmektedir. Genellikle bir anekdot şeklini alan hikâyeler geleneksel masalların modelini takip edebilirler. Aile hikâyelerinin anlatıldığı ortam, geleneğin bir parçası hâline gelir. Hikâyeler, aile sergüzeştlerini, belirli bir mekânı veya belirlenmiş bir zamanı içerebilir. Bu türden anlatımların sözlü anlatı geleneğinin bir parçası olarak kabul edilmesi ve değerlendirilmesi gereklidir.

Aile gruplarında yaygın olan ve folklorik değere sahip olan bir başka unsur da aile jargonudur. Bir aile üyesinin tek seferlik bir ifadesi olarak herhangi bir zamanda oluşturulabilen bir sözcük aile jargonunu besleyebilir. Bu sözler tekrarlar yoluyla, özgün bir duruma karşılık gelen sözel referanslara dönüşebilir. Başkalarınca farklı anlaşılan veya hiçbir şekilde anlamlandırılamayan sözler ailenin bütün üyeleri için adeta bir kod, bir jargon ögesi hâline gelir ve ailenin paylaşılan deneyimini ve geçmişini yeniden güçlendirmek gibi bir işlev üstlenebilir (Zeitlin vd. 1982, s. 146).

Aileye ait resmi evraklar, haber kupürleri, fotoğraflar, mektuplar, notlar, alışveriş listeleri, günlükler gibi somut doküman aile öyküsüne katkı sağlar türdendir. Uzun süre muhafaza edilebilen bu materyaller aile hafızasının güncellenmesi ve aktarılması yolunda önemli roller üstlenirler (Dégh vd. 1975). Yangınlar ve diğer felaketler bir aileyi tehdit ettiğinde, birçok Amerikalının yanan evlerinden geriye kalanlar arasında fotoğraf albümlerini aradıkları görülür. Amerikalılar aile fotoğraflarından oluşan bu albümleri aile olmanın somut belgeleri olarak görürler ve aile hatıralarının hafızalarda tutunmasının bu yolla mümkün olabileceğine inanırlar. Fotoğraflar aynı zamanda ritüel sunum eylemlerinde yaygın olarak görülen şekliyle görsel bir anlatının izleyici-dinleyici ile paylaşımında katalizör görevi görebilir (Watts, 2007, s. 36).

Aile üyeleri tarafından sıklıkla yerine getirilen, bazen değiştirilen, unutulan, yaratılan veya yeniden canlandırılan aile gelenekleri de bunların aile algısını ve yapısını tanımlamaya ve sağlamlaştırmaya dönük işlevsel yönleri ile Amerikan folkloristiğinin ilgi gösterdiği konular arasında yer almıştır. Gelenekler, başta ev olmak üzere aile paylaşımlarının gerçekleştiği mekânları işaretler ve aile hayatının zamanlarını birbirine

bağlar. Sözler ve gelenekler, aile üyelerini bir grubun parçası olarak tanımlar; değerleri ve davranışları onaylamaya veya düzenlemeye yardımcı olur. Zeitlin ve arkadaşları (1992, s. 163), ailelerin gelenek olarak devam ettirmek için inançlarına uyan imgeleri ve özellikleri seçtiklerini; bu gelenekleri kendilerini kendilerine tanıtmak, birbirlerini karakterize etmek ve aileyi anarken önemli geçiş olaylarını not etmek için kullandıklarını belirtmişlerdir. Toelken'e göre (1996, s. 184) aile, bir kişinin bildiği ilk grup olduğu için, aile gelenekleri yoluyla edinilen alışkanlıklar ve varsayımlar, algı ve deneyimi şekillendirmede güçlü bir etkiye sahiptir. Çoğu insan bir gruba ait olmayı ve gelenekler tekrarlanıp değiştikçe tanıdık olanın istikrarına ve tanıdık olmayanların entrikalarına ihtiyaç duyar. Öte yandan kimliği etkileyebilen dini bağlılıklar aile geleneklerinden kaynaklanabilir veya beslenebilir. Örneğin yemeklerde, duada ve dini adanmışlıklardaki zarafet minnettarlığı teşvik eder ve aile yaşamına kutsallık duygusu aşılar. Dini gelenekler, sıkıntı ve mücadele zamanlarında da ailelere destek sağlayabilir (URL-1).

Aile folkloru kapsamına dâhil edilen diğer bir konu da ailenin maddi kültür mirası olmuştur. Aile üyeleri tarafından çoğu zaman özgün ev yapımı ürünler şeklinde hazırlanan örgüler, dokumalar, çömlekler, ağaç işleri, yorganlar, sepetler, metal işçilikleri gibi nesnelerden oluşan el sanatları yalnızca becerinin veya zanaatın, aile kimliğinin bir temsili olarak görülmesi hasebiyle, diğer kuşaklara aktarımına zemin oluşturmakla kalmayacağı; aile üyelerinin farklı zamanlardan veya nesillerden nesneleri toplamasına ve bunları birlikte deneyimlemelerine, bu yolla aile geçmişini ve kimliğini korumalarına da imkân sağlayacağı vurgulanmıştır (Zeitlin vd. 1982, s. 201).

Barre Toelken (1996) ve Henry Glassie (1999) gibi isimlerin fiziksel mekânın, kültürel kimlik ve dünya görüşü ile ilişkisine dönük görüşlerinin de etkisiyle aile folkloru araştırmalarında mekânlar ve donatımları da kapsam dâhilinde yer alabilmiştir. Aileye ait binalar ve bunların iç mekân tefrişatları, aile üyelerini temsil özelliğine sahip olabilmektedir. Öte yandan meskenler aileler için yalnızca fiziksel anlamda değil sembolik anlamda da bir barınak işlevi üstlenebilirler. Pek çok kültürde, yaşam alanının cinsiyete veya yaşa göre bölümlenmesi; ekonomik gereklilikler veya inançlar nedeniyle kamusal ve özel alan ayrımlarının belirlenmesi mekân ve folklor ilişkisine aileyi dâhil ediverir. Bu sebeple, nesnelerin ve mekânın üretimi ve düzenlenmesi, aile üyeleri arasındaki cinsiyet ve yaş temelli ilişkilerin yanı sıra diğer topluluk üyeleriyle ilişkilerin anlaşılması konusunda önemli ipuçları barındırabilir (URL-1).

Hemen her ailede görülen, üyelerin davranış beklentilerini belirleyen bazen açık bazen de örtük karakterde kurallar da Amerikan folkloristiğinin dikkat çektiği aile folkloru başlıklardan biri olmuştur. Kimi zaman ev/aile kuralları (mahremiyet, sadakat, dürüstlük onur vb.) kimi zaman da temel kurallar olarak tanımlanan bu gereksinimlerin, yerinde bir tespitle, ailenin uyumlu bir şekilde gelişmesine ve yaşamasına yardımcı olacağına dair yaygın kabul başlığa olan ilgiyi canlı tutmuştur. Aile kurallarının, aynı zamanda bir güç dinamiğinin kurulmasına yardımcı olabilecek nitelikte, çocuk yetiştirme, ahlak ve nezaket kavramlarını içermesi, ebeveyn çocuk ilişkisine folklorik açıdan bakmayı da gerekli kılmıştır.

Aileler içinde aile irfanının temsili noktasında yemekler önemli bir yere sahiptir. Aile geleneklerinin güçlü temsil alanlarından biri olan yemek ve mutfak bağlamında ürün yetiştirme, satın alma, hazırlık, servis, yemek ve temizlik konuları akla gelen konular arasındadır. Yiyecek hazırlama, sunum ve tüketimine dönük gelenekler her yönü aile anılarını ve kültürel anıları canlandırmaya yardımcı olabilir. Bu bağlamda, akla ilk olarak tatiller, düğünler ve resmi etkinlikler gibi uzun süreli geleneklerle ilişkili yemek biçimleri gelse de yiyecek ve yemeklerin gündelik aile yaşamındaki somut veya sembolik anlamları ve işlevleri de araştırılmaya değer konular arasında görülmüştür. Öte yandan yemeğin diğer kültürel kaynaklardan tamamen ayrılamayan karakteri, yemeğin tadını çıkarmaya

eşlik eden konuşmaların, şarkıların ve şakaların da aile ritüelleri[9] kapsamında kayda geçirilmesini gerekli kılmıştır (Watts, 2007, s. 135). Goode ve arkadaşları (1984) bunlara ek olarak yiyeceklerin aileler tarafından etnik kimliği sürdürmek, müzakere etmek ve sergilemek için kullanıldığını belirtmişlerdir.

Aile folkloru, üyelerin birbirleriyle ilişki kurmalarına, birbirlerinin ruh hâllerini ve yeteneklerini bilmelerine ve değişiklikler meydana geldiğinde ilişkileri nasıl uyarlayacaklarını öğrenmelerine yardımcı olur. Bu bağlamda aile folkloru araştırmaları kimi zaman ailenin kolayca anlaşılamayan çatışma alanlarını anlamaya da yardımcı olabilmektedir. Daha önce sözü edilen aile gelenekleri aile üyeleri arasında istekli ve kolay paylaşımı bir gurur ve birlik kaynağı olabilirken yadigârlar veya diğer görünmez özellikler üzerindeki anlaşmazlıklar, aile ilişkilerinin gergin alanlarını işaret edebilir. Öte yandan aile hikâyeleri veya eserleri belirli aile üyeleriyle ilişkilendirmek tartışmalara neden olabilse de geleneksel performansların aile üyeleri arasında gayri resmi dağılımı kimliği, saygıyı ve bağları güçlendirebilir (URL-1).

Aile folkloru araştırmalarının yöntemsel yönüne bakıldığında ise verilerin tespiti yolunda etnografik araştırmalarda sıklıkla tercih edilen teknikler arasında yer alan gözlem ve mülakatın işlevsel olacağına şüphe yoktur[10]. Türk folklor araştırmalarında çoğu zaman araştırılan konunun doğası gereği mülakat tekniğinin ağırlıklı olarak kullanıldığı, araştırmaların yöntemsel çerçevelerinde sözü edilse de gözlem tekniğinin etkili biçimde kullanıldığına dönük verilere ve analizlere rastlanmamaktadır. Ancak aile folkloru araştırmalarında gözlem tekniğinden de etkili biçimde yararlanmak gerektiğine şüphe yoktur. Örneğin sözsüz iletişim biçimleri, statü, norm gibi konularda araştırmacının gözlemleri bulguların niceliği ve niteliği açısından tartışmasız öneme sahiptir.

Kendi ailesi üzerine folklorik temelli bir alan araştırması gerçekleştirecek folklorcular çeşitli avantajlara sahip olabilecekleri gibi kimi zaman sorunlarla da karşılaşabileceklerdir. Amerikan ailesi odaklı folklor araştırmalarında aile geleneklerine, üyeler arası ilişkilere, dinamiklere ve jargona hakim olmak bir avantaj iken ailenin bir üyesi olmaktan kaynaklı rol tanımlamalı formel ilişkilerin ve diyalog biçimlerinin objektiflik ilkesine etkisi, ifade edilmek istenmeyen ve ancak sınırlı sayıda aile üyesince bilinen bilgilerin kamuoyuyla paylaşılmaması gibi durumlar araştırmacının işini zorlaştırabileceğine sıklıkla dikkat çekilmiştir. Aile folkloru çalışmalarının önemli isimleri arasında yer alan Margaret R. Yocom (1982), Sharon R. Sherman (1986), Susan L. Scheiberg (1990) ve Kim Miller (1997) gibi isimlerin konu özelinde alan tecrübelerinden hareketle ortaya koydukları tespit ve öneriler dikkat çekicidir.

Türk folklor araştırmacıları, belirtilen olası sorunlara ek olarak Türk toplum hayatının ve kültürünün özgün karakterinden kaynaklanan başka sorunlarla da karşılaşabilirler. Örneğin Türkiye gibi ülkelerin geleneksel ya da muhafazakâr kesimlerinde, baba rolünü üstenen erkekler için aile mahremiyeti (ev içi ilişkiler) hassasiyeti oldukça yüksektir. Bu nedenle derinlikli verilerin elde edilmesinde baba

[9] Fiese, Hooker, Kotary ve Schwagler (2002, s. 636-637), günlük rutinler ile aile ritüelleri arasında ayrıma gitmişler, bu iki unsuru iletişim, bağlılık ve süreklilik boyutlarıyla karşılaştırmışlardır. Rutinler tipik olarak yapılması gerekenleri işaret eden, anlık bir zaman taahhüdü gerektiren, tamamlandıktan sonra üzerinde düşünülmeyen, zamanla tekrarlanan ve davranıştaki süreklilik ile tanınan eylemlerdir. Aile ritüelleri ise sembolik iletişimi içeren, bu yolla grup bilincini ve aidiyet fikrini oluşturan ve besleyen duygusal bir bağlılığı işaret eder. Rutinlerden farklı olarak genellikle duygusal bir kalıntı vardır, burada eylem tamamlandıktan sonra birey duygusal deneyimin bir kısmını yeniden yakalamak için hafızasında tekrar oynatabilir. Ritüeller ayrıca, tekrarlanan performans beklentisiyle nesiller boyunca anlamda süreklilik sağlar ve ailenin böyle olmaya devam edeceğine yönelik bir yatırımdır. Rutinler kesintiye uğradığında bazı zorluklarla karşılaşılabilir ancak aile ritüelleri bozulduğunda grup uyumu için bir tehdit vardır.

[10] Aile eksenli sosyoloji ve antropoloji araştırmalarında kullanılan yöntemlerle ilgili kaynaklardan birkaçı için bk. Nirun, 1994; Miller, 1996; Canatan vd. 2011.

rolünü üstlenen bireylerden çok kadınlarla çocuklar, özellikle de doğup büyüdükleri evlerden zamanla uzaklaşan çocuklar çok daha elverişli olabilecektir. Orta okul ve özellikle de lise çağlarındaki gençlerden okul ortamlarında yapılacak derlemelerde, ergenlik dönemlerini yaşamaları nedeniyle sağlıklı ya da doğru bilgiler alınamayabileceği; bilgi toplayıcısının doğru olmayan ya da abartılmış aktarımlarla karşı karşıya kalabileceği göz önünde tutulmalıdır. Bu nenenle aile folkloru kapsamına giren konularla ilgili bilgilerin ailenin hangi bireylerinden en doğru bir şekilde elde edilebileceği konusunda gerçekçi ve işlevsel tespitler ve planlamalar yapılmalıdır. Ergenlik dönemindeki gençlerin ailelerine ve yaşadıkları ev ortamlarına karşı aşırı duygusal davranabilecekleri, mevcut durumu abartabilecekleri göz ardı edilmemelidir.

Aile folkloru araştırmalarıyla ulaşılan verilerin ve sonuçların yaygınlaştırılması süreçlerinde görsel materyallerin olası çokluğu sebebi ile belgesel makale türüne yönelmek gerekecektir. Belgesel makale türü çalışmalar, yazı ile betimlenemeyecek durum ya da verilerin betimlenmesi açısından yararlı olabileceği gibi, aile folkloru konulu çalışmaların dijital iletişim vasıtasıyla çok geniş çevrelere ulaşmasını sağlayacaktır. Belgesel makale türü çalışmalar, konunun öneminin aileler tarafından anlaşılmasına da katkıda bulunabilecektir.

Türk Folkloru Araştırmalarında Aile Folkloru

Türk folklor araştırmaları kapsamında yapılan literatür taramalarında aile folklorunu kavram, kapsam ve yöntem açılarından bütüncül şekilde ele alan herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Başlıklarında aile folkloru terimini içeren az sayıdaki çalışmada ise, bir sonraki bölümde ifade edeceğimiz kapsam bileşenlerinden bazılarına dönük sınırlılıklar belirlendiği görülmektedir. Örneğin Özkul Çobanoğlu (2001) mazisinde göç olgusu bulunan ailelerin anlatıları esasında kavrama atıfta bulunurken Aslı Uçar (2006), feminizm algısının eşler arasındaki yansımaları sınırlılığında kavramı başlığına taşımıştır. Yakın geçmişte ise yine Özkul Çobanoğlu tarafından 2016 yılında Motif Vakfı ve Trakya Üniversitesi ortaklığında düzenlenen "*Halk Kültüründe Aile Uluslararası Sempozyumu*"nda aile folkloru üzerine bir sözlü bildiri sunulmuş; ancak bu sunumun tam metni şu ana kadar yayımlanmamıştır. Aile folklorunun aşağıda teklif edilecek bileşenlerinden bazılarına yer verilen ancak kapsamı bu bileşenlerle sınırlı olmayan çalışmalardan da söz edilebilir. Hatice Yeşildal'ın (2010), 1960'lı yıllar Türk sinemasındaki aile ideolojisini tartıştığı çalışması ile Mehmet Özdemir'in (2017) aile temalı bir yerli dizi üzerinde halkbilimsel incelemeler yaparken yer verdiği örnekler ve değerlendirmeler bu türde çalışmalar arasında zikredilebilir. Aile gibi popüler bir inceleme konusunun kesitler hâlinde ele alındığı başka pek çok çalışma olduğuna şüphe yoktur.

Kapsamı itibariyle yer yer kadın folkloru ve çocuk folkloru bileşenleri ile yolu kesişen aile folkloru kavramına, kadın folkloru bağlamlı bazı çalışmalarda da atıflar yapılmıştır. Mehmet Açа'nın (2018a, 2018b), Mustafa Açа'nın (2018a, 2018b) ve Mehmet Ali Yolcu'nun (2018) müstakil çalışmaları ile Mehmet Açа, Mehmet Ali Yolcu ve Mustafa Açа'nın kadın folkloru kapsamlı ortak çalışmaları (2019) bu türden çalışmalara örnek gösterilebilir.

Türk Aile Folkloru Araştırmalarının Konuları

Kuzey Amerika folkloristiğinde aile folklorunun konuları arasında aile anlatılarının merkezi oluşturduğu görülmektedir. Aile folkloru araştırmalarında farklı sosyal ve kültürel yapılar ailenin kazandığı anlam ve işlevlere dikkat edilmelidir. Türk ve Amerikan aile yapılarının farklı karakteristikleri folkloristlerin kapsama veya öncelenen konulara dönük bakış açılarında dikkatli bir yaklaşım geliştirmelerini gerektirmektedir. Geleneksel geniş aile yapısının ve buna dönük dinamiklerin nispeten devam ettiği Türk toplum yapısında aile olgusunu şekillendiren tarihsel ve kültürel arka plan dikkate alınmalı, Türk

aile folkloru araştırmalarının kapsamı konusunda özgün bir yaklaşım sergilenmelidir[11]. Kavram, kapsam ve yöntem konularına dönük tanıtımlar ve Türk aile folkloru özelinde teklifler ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, araştırma konuları aşağıdaki gibi belirtilmiştir. Bu başlıkların tartışılmaya ve geliştirilmeye muhtaç olduğuna şüphe yoktur.

1. Aile soy köküne ve sergüzeştine dönük anlatımlar
2. Aile hatıraları
    a. Aile albümleri, mektuplar, günlükler, videolar, madalyalar, beratlar, tarihi dokümanlar (nüfus defterleri, fermanlar, tapular, şer'iyye sicilleri ve sicil-i ahval kayıtları vb.)
    b. Önemli dönemlerle ve olaylarla ilgili hatıra nitelikli anlatılar[12].
3. Aile ve mekân
    a. Mekânın paylaşımı/çocukları ebeveynlerden ayıran mekânlar
    b. Mekânın cinsiyeti/eril ve dişil kısımlar,
    c. Ev halkına ve özellikle de çocuklara yasaklanmış bölmeler (misafir odası, yatak odası vd.)
    ç. Mekânın aile geçmişi odaklı simgeleri ve anlamları
4. Gelenek, göreneklerin ve merasimlerin ailedeki temsilleri
    a. Aileye içi gelenekler ve bunların adlandırılması
    b. Halk hayatı içindeki geleneklerin ailede temsilleri
        1. Doğum
        2. Evlilik
        3. Ölüm
        4. Dinî ve millî bayramlar
        5. Kandiller
        6. Geleneksel bayramlar (Nevruz, Hıdırellez, Şivlilik vd.)
        7. Askere, hacca uğurlama ve karşılama
5. Aile üyeleri arasındaki halk inanışları
6. Geçim biçimleri ve süreçleri ekseninde aile
    a. Tarımsal ve hayvansal üretim
    b. Meslekler ve zanaatlar
7. Aile bireylerinin adları ve lakapları ile bunların kaynaklarına dönük anlatımlar
8. Aile içi ilişkiler
    a. Karı koca ilişkisi
    b. Anne/Baba ile çocuk ilişkisi
    c. Dede/nine torun ilişkisi
    ç. Gelin, görümce/kaynana ilişkisi
    d. Kardeşler arası ilişkiler

[11] Türk aile yapısının tarihsel ve yapısal karakteristiğine dönük çok sayıda kaynaktan sadece bazıları için bk. Dikeçligil vd. 1991; Eröz vd. 1998; Tezcan, 2000, Sakaoğlu vd. 2015.

[12] Bu türden anlatı esaslı folklor aktarımlarında cinsiyet faktörü dikkate alınmalıdır. Zira anlatıcı cinsiyetinden kaynaklanan versiyonlarla karşılaşmak olasıdır. Anlatıya esas olayın içinde yer alan farklı cinsiyetlerden aile üyelerinin olaya dönük anlatımlarında yer verdikleri sahnelerde ve ayrıntılarda farklılıklar olacağı unutulmamalıdır.

e. Akrabalar arası ilişkiler

9. Geleneksel normların ailedeki temsilleri
    a. Cinsiyet temelli normlar
    b. Sorumluluk temelli normlar
    c. Aileye özgü normlar
    ç. İnanç ve etnisite vurgulu normlar
    d. İş bölümü ve diğer statü ve rol temsilleri ile bunların folklorik anlam ve işlevleri
10. Geleneksel bilginin ailedeki aktarım kanalları
11. Ailede özel günler ve bunlarla ilgili temsiller (Doğum günü, ilk regl, yılbaşı, evlilik ve ölüm yıldönümleri vd.)
12. Ailede sözlü edebiyat (İcralar, icracılar vd.)
    a. Aile ve maniler
    b. Aile ve ninniler
    c. Aile ve türküler, ağıtlar
    ç. Aile ve manzum destanlar
    d. Aile ve tekerlemeler
    e. Aile ve bilmeceler
    f. Aile ve alkış-kargış
    g. Aile ve nasihatler
    h. Aile ve masallar
    ı. Aile ve efsaneler – menkıbeler
    i. Aile ve memoratlar
    j. Aile ve fıkralar
13. Aile eğlenceleri
    a. Yaş gruplarına göre eğlenceler ve şakalar
    b. Cinsiyet gruplarına göre eğlenceler ve şakalar
14. Aile ve mutfak/yemek kültürü
    a. Aile birliğini temsil eden yemekler (Bayram sofraları vd.)
    b. Kışlık hazırlıklar ve geleneksel usuller
    c. Hazırlama ve muhafaza usulleri
    d. Sofra düzeni
15. Aile ve geleneksel ekoloji bilgisi ilişkisi
    a. Aile ve halk hekimliği
    b. Aile ve halk veterinerliği
    c. Aile ve halk meteorolojisi
    ç. Aile ve halk takvimi
16. Aile jargonu
17. Akrabalık terimleri ve tanımları
18. Aile içi sözsüz iletişim biçimleri ve teknikleri

19. Aile üyeleri arasında seslenme ve hitap biçimleri

20. Aile yadigarları (Mülkler, objeler vd.)

Yukarıda da vurgulandığı üzere belirtilen başlıklardan bazılarının bugün "kadın folkloru" ve "çocuk folkloru" başlıkları altında yapılan çalışmaların kapsamına da dâhil edildiğini görmek mümkündür. Genel anlamda folklorun araştırma konularının birbirinden tam anlamıyla bağımsız olmadıkları hatırlandığında belirtilen başlıklardaki ortaklık şaşırtıcı olmayacaktır. Öte yandan aile folkloru cinsiyet veya yaş grubu sınırlılığında işlemeyen, sınırları çok daha geniş bir folklor koludur.

Sonuç

Giriş kısmında genel çerçevesi ortaya konulan grup folkloru kapsamında ailenin, üyesi olan bireylerin kültürlenme süreçlerinde, folklor yaratma ve aktarma potansiyelinden etkin biçimde yararlandığı rahatlıkla ifade edilebilir. Zira aile üyelerinin hatıraları, anlatıları, gelenekleri, davranışları mensubu oldukları kültürel topluluğun kültürel kodlarından beslenir. Bu kaynak aileye özgü gibi görünen folklorik ögelere dahi sirayet eder.

Folkloristler tarafından aile özelinde incelenen geleneksel ifadeler ve davranışlar, sosyoloji gibi kimi disiplinlerde de aile ritüelleri tanımlaması ile bugün de araştırılmaktadır. Folklor aileyi geleneksel davranışların tanımı, işlevleri ve estetiği noktasında araştırmayı öncelerken, sosyal araştırmacılar aileyi analitik, değerlendirici ve terapötik unsurları ile araştırma eğilimindedir. Aile uzmanları ise sorunlu aile yapılarını veya üyelerini klinik çalışmalara tabi tutmayı tercih ederler. Folklorik yaklaşım, geleneklerin sağlıklı aile yaşamı yaratmadaki etkililiğini değerlendirme çabaları ile geleneksel davranışların sanatsal ve sembolik yönlerine dikkat eder. Folkloristler aynı zamanda aile folkloru bileşenlerinin uygulamalı folklor alanlarında temsil edilmesini sağlayıcı türde envanterler oluştururlar veya bu türde çalışmalara kılavuzluk ederler.

Aile folkloru çalışmaları, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de birey ve topluluk ekseninde görülen kültürel ve sosyal sorunların çözümlerine yönelik politikaların geliştirilmesi süreçlerine kaynaklık etme potansiyeline sahiptir. Yararlanılan sosyolojik verilere folklorik verilerin de eklenmesiyle çok daha işlevsel kararlar alınması olasıdır. Karar alma süreçlerinde saha verileri ile ulaşılan folklorik bulgulardan beslenmek, kararların sosyo-kültürel anlamda realiteyle uygunluklarını test etmeye imkân sağlayabilir.

Aile folkloru çalışmaları, Türkiye'deki aile kurumunda yaşanan ve yaşanması muhtemel değişim ve dönüşümlerin yukarıda belirtilen konular temelinde çok daha net bir şekilde görülmesini ya da anlaşılmasını sağlayacaktır. Değerlerle davranış kalıplarının aktarıldığı, çocukların toplum hayatına hazırlandığı aile kurumuna dönük sosyal ve kültürel politikalar, aile kurumunu oluşturan bireylerin statü, davranış ve kültür odaklı yapılarıyla bu yapılardaki statü, davranış ve kültür odaklı değişim ve dönüşümleri nedenleriyle bilip anlamadan sadece belli siyasi görüşlere ya da ideolojik tutumlara bağlı bir şekilde belirlenip uygulandığında, olumlu sonuçlar yerine olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilecektir. Bu nedenle aileyi oluşturan bütün bireylere ve bu bireyler arasında yaşanan sosyal ve kültürel ilişkilere, değerlerle davranışlara özel anlamda odaklanacak aile folkloru çalışmaları, sadece folklor araştırmaları açısından değil, karar mekanizmalarının belirleyecekleri sosyal ve kültürel politikalar açısından da yaşamsal bir öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

AÇA, Mehmet (2018a). "Balıkesirli Kadınların Statü, Rol ve Cinsiyet Kimliği Algıları". *Motif Vakfı Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu* (8-10 Kasım 2018). Çanakkale: 31-38.

AÇA, M. (2018b). "Dede Korkut'un Dört Kadını ile Balıkesir'in Üç Kadını Bağlamında Kadının Toplumsal Cinsiyet Kimliği". *Sosyal Bilimlerde Yeni Yönelimler-V*. (ed. Abidin Temizer - Yaşar Baytal). Pogorico-Montenegro: Institut za Geografiju: 33-38.

AÇA, M. vd. (2019). *Kadın Folkloru-Statü ve Famaj*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.

AÇA, Mustafa (2018a). "Balıkesir Yöresinde Eşlerin Birbirlerine Hitap Biçimlerinin Bir Türü Üzerine". *KAREN-Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 5: 155-165.

AÇA, M. (2018b). "Geniş Aile Folklorunda Kuşaklar Arası Rekabetin Geleneksel Görünümlerine Balıkesir'den Bir Örnek: Babamın Yanında Çocuğumu Sevmem". *Sosyal Bilimlerde Yeni Yönelimler-V*. (ed. Abidin Temizer - Yaşar Baytal). Pogorico-Montenegro: Institut za Geografiju: 69-80.

AÇA, M. (2020). *Denizin Çocukları-Giresun ve Trabzon Yöresi Balıkçılarının Meslek Folkloru*. İstanbul: Hiperyayın.

AYTAÇ, Ö. (2004). "Örgütler: Sosyolojik Bir Perspektif". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. XIV/1: 189-217.

BALDWIN, L. K. (1975). *Down on Bugger Run: Family Group and the Social Base of Folklore*. University of Pennsylvania / Unpublished Dissertation.

BAUMAN, R. (2005). "Halkbilimi'nin Farklı Kimliği ve Sosyal Tabanı". (çev. Feridun Çotra). *Millî Folklor*. IX/65: 152-159.

BEN AMOS, D. (1997). "Şartlar ve Çevre İçinde Folklorun Bir Tanımına Doğru". (çev. Metin Ekici). *Millî Folklor*. V/33: 74-87.

BOATRIGHT, M. C. (1958). "The Family Saga as a Form of Folklore". *The Family Saga and Other Phases of American Folklore*. (eds. Mody C. Boatright, Robert B. Downs, John T. Flanagan). Urbana: University of Illinois Press.

BOTTOMORE, T. B. (2000). *Toplumbilim*. (çev. Ünsal Oskay). 6. basım. İstanbul: Der Yayınları.

BRINKERHOFF, S. - E. SANNA (2003). *Family Folklore*. Iowa: Mason Crest Publishers.

BRUNVAND, J. H. (1996). *American Folklore An Encylclopedia*. New York & London: Garland Publishing.

BURKE, P. (1996). *Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü*. (çev. Göktuğ Aksan). Ankara: İmge Kitabevi.

CANATAN, K. – E. YILDIRIM (2011). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılımkitap.

COHEN, T. F. (2005). "The Meaning of Marriage and the Family". *The Marriage and Family Experience: Intimate Relationships In A Changing Society*. (ed. Bryan Strong, Christine DeVault, Theodore F. Cohen). USA: Thomson.

ÇOBANOĞLU, Ö. (2001). "Aile ve Göçmen Folkloru Bağlamında Türk Halk Kültüründe Göç Hikayeleri". *Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi: 245-249.

DÉGH, L. - A. VÁZSONYI (1975). "Hypothesis of Multi-Conduit Transmission in Folklore". *Folklore, Performance and Communication*. (ed. Dan Ben-Amos - Den Haag). Paris: 207–255.

DİKEÇLİGİL, B. - A. ÇİĞDEM (1991). *Aile Yazıları: Temel Kavramları Yapı ve Tarihsel Süreç*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

DOĞAN, İ. (2012). *Sosyoloji-Kavramlar ve Sorunlar*. 11. basım. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

DUNDES, A. (1998). "Halk Kimdir?". (çev.: Metin Ekici). *Millî Folklor*. V/37: 139-153.

DUNDES RENTELN, A. - A. DUNDES (1995). *Folk Law – Essays in the Theory and Practice of Lex Non Scripta: Volume-I*. Madison-Wisconsin: The University of Wisconsin Press.

EMİROĞLU, K. - S. AYDIN (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

ERÖZ, M. - A. GÜLER (1998). *Türk Ailesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

FICHTER, J. (2011). *Sosyoloji Nedir?*. (çev. Nilgün Çelebi). Ankara: Anı Yayınları.

FIESE, B. H. vd. (1993). "Family Rituals in the Early Stages of Parenthood". *Journal of Marriage and Family*. 57: 633-642.

FINE, G. A. (1979). "Small Groups and Culture Creation: The Ideoculture of Little League Baseball Teams". *American Sociological Review*. 44: 733-745.

FINE, G. A. (1982). "The Manson Family: The Folklore Traditions of a Small Group". *Folklore Institute.* XIX/1: 47-60.

GACAR, Ş. (2020). *Hayvan Folkloru Bağlamında Türk Dünyası Ekolojik Destanları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

GIDDENS, A. (2013). "Marx, Weber ve Sınıf". *Sosyoloji-Başlangıç Okumaları*. (ed. Anthony Giddens). (çev. Günseli Altaylar). 3. basım. İstanbul: Say Yayınları: 295-302.

GLASSIE, H. (1999). *Material Culture*. Bloomington: Indiana University Press.

GOODE, J. vd. (1984). "A Framework for the Analysis of Continuity and Change in Shared Sociocultural Rules for Food Use: The Italian-American Pattern". *Ethnic and Regional Foodways of the United States: The Performance of Group Identity*. (ed. L. K. Brown - K. Mussell). Knoxville: University of Tennessee Press: 66-88.

GOODY, J. (2004). *Avrupa'da Aile*. (çev. Serpil Arısoy). İstanbul: Literatür Yayınları.

GÖNÜLLÜ, M. (2001). "Grup ve Grup Yapıları". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. I/2: 191-201.

MILLER, B. C. (1996). *Aile Araştırma Yöntemleri*. (çev. Dinçay Köksal). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

MILLER, K. (1997). "All in the Family: Family Folklore, Objectivity and Self-Censorship". *Western Folklore*. LVI/3/4: 331-346.

MONAGHAN, J. - P. JUST (2013). *Sosyal ve Kültürel Antropoloji*. (çev. Hakan Gür). Ankara: Dost Kitabevi.

NİRUN, N. (1994). *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

NOYES, D. (2003). "Group". *Eight Words for the Study of Expressive Culture*. (ed. Burt Feintuch). Urbana: University of Illinois Press: 7-41.

ORING, E. (1984). "Dyadic Traditions". *Journal of Folklore Research*. XXI/1: 19-28.

ORING, E. (1996). "On the Consepts of Folklore". *Folk Groups And Folk Genres: An Introduction*. (ed. Elliot Oring). Utah: Utah State University Press: 1-23.

PEHLİVAN, O. (2017). *Aile Tanımı ve İlişkilerinin Toplumsal Olarak İnşası*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

SAKAOĞLU, S. vd. (2015). *Aile Yazıları/7*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.

SCHEIBERG, S. L. (1990). "A Folklorist in the Family: On the Process of Fieldwork Among Intimates". *Western Folklore*. 49: 208-214.

SHERMAN, S. R. (1986). "That's How The Seder Looks: A Fieldwork Account of Videotaping Family Folklore". *Journal of Folklore Research*. XXIII/1: 52-70.

SIMMEL, G. (1950). *The Sociology of Georg Simmel*. (trans. & ed. Kurt H. Wolff). London: Free Press of Glencoe.

SIMS, M. C. - M. STEPHENS (2011). *Living Folklore*. Utah: Utha State University Press.

TEZCAN, M. (2000). *Türk Ailesi Antropolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

TOELKEN, B. (1996). *The Dynamics of Folklore*. Logan: Utah State University Press.

UÇAR, A. (2006). "Aile Folkloruna Feminist Bir Yaklaşım: Aganigi Naganigi". *Millî Folklor*. 71: 75-78.

WATTS, L. S. (2007). *Encyclopedia of American Folklore.* Infobase Publishing.

YEŞİLDAL, H. (2010). "Türkiye'de 1960'larda Toplumsal Gerçekçi Sinemada Aile İdeolojisi: Kocanın En Kötüsü Hiç Olmayanından Daha İyidir". *Folklor/Edebiyat*. 61: 213-226.

YOCOM, M. R. (1982). "Family Folklore and Oral History Interviews: Strategies for Introducing a Project to One's Own Relatives". *Western Folklore*. XLI/4: 251-274.

YOCOM, M. R. (1997). "Family Foklore". *Folklore-An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music and Art*. (ed. Thomas A. Green - Santa Barbara). California: Library of Congress Cataloging: 278-285.

YOCOM, M. R. (2009). "Family Folklore". *Encyclopedia of Women's Folklore and Folklife*. (ed. Liz Locke, Theresa A. Vaughan, Pauline Greenhill). London: Greenwood Press. 1: 157-162.

YOLCU M. A. (2018). "Türk Folklorunda Saçların Saklanmasına Yönelik Uygulamalar Üzerine". *Sosyal Bilimlerde Yeni Yönelimler-V*. (ed. Abidin Temizer - Yaşar Baytal). Pogorico-Montenegro: Institut za Geografiju: 39-44.

ZEITLIN, S. J. vd. (1982). *A Celebration of American Family Folklore: Tales and Traditions from the Smithsonian Collection*. Pantheon Books.

İnternet Kaynakları

URL-1: Erişim Tarihi: 20.03.2021.

https://www.encyclopedia.com/reference/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/family-folklore

URL-2: Erişim Tarihi: 20.03.2021.
https://en.wikipedia.org/wiki/Family_folklore
URL-3: Erişim Tarihi: 27.12.2020.
https://www.si.edu/regents
URL-4: Erişim Tarihi: 27.12.2020.
https://www.loc.gov/folklife/aboutafc.html